

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<i>Πρόλογος</i>	17
---------------------------	----

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ: ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Διονύσης Γούτσος – Σπυριδούλα Μπέλλα

1.1. Ερωτήματα της κοινωνιογλωσσολογίας	19
1.2. Κοινωνιογλωσσολογία: αντί ορισμού.	23
1.3. Από τη γλωσσική ικανότητα στην επικοινωνιακή ικανότητα. .	24
1.4. Από την ομοιογένεια στην ποικιλότητα	27
1.5. Η αμφίδρομη σχέση γλώσσας και κοινωνίας	30
1.6. Συναφή πεδία της κοινωνιογλωσσολογίας.	33

2. ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΟΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑ

Γεωργία Φραγκάκη

2.1. Εισαγωγή	38
2.2. Προσεγγίσεις στη μελέτη της κοινωνιογλωσσικής ποικιλότητας	40
2.2.1. Προσεγγίσεις ποσοτικής/συσχετιστικής κοινωνιογλωσσολογίας.	41
2.2.2. Εθνογραφικές προσεγγίσεις	50
2.2.3. Προσεγγίσεις κοινωνικής κατασκευής.	52
2.3. Τεχνικές συλλογής γλωσσικών δεδομένων	53

2.3.1. Γραπτά ερωτηματολόγια.	54
2.3.2. Συνεντεύξεις.	55
2.3.3. Συμμετοχική παρατήρηση.	60
2.3.4. Κείμενα και σώματα κειμένων.	62
2.4. Συμπεράσματα.	66

3. ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Μαριλένα Καρνολαίμου

3.1. Εισαγωγή.	71
3.2. Γλωσσική κοινότητα και πυκνότητα επικοινωνίας.	73
3.3. Πραγματική και συμβολική συμμετοχή σε δίκτυα επικοινωνίας.	76
3.4. Γλωσσική και ομιλιακή κοινότητα.	77
3.5. Γλωσσική κοινότητα και γλωσσικό ρεπερτόριο.	78
3.6. Τυπολογίες γλωσσικών κοινοτήτων και λειτουργίες γλωσσών.	83
3.6.1. Επίσημη γλώσσα.	84
3.6.2. Εθνική γλώσσα.	86
3.6.3. Γλώσσα διαμεσολάβησης ή lingua franca.	88
3.6.4. Γλώσσα της εκπαίδευσης.	89
3.6.5. Ιερατική γλώσσα ή γλώσσα λατρείας.	89
3.6.6. Μητρική γλώσσα.	90
3.6.7. Γλώσσα νομοθεσίας και δικαστικής διαδικασίας.	91
3.6.8. Μειονοτικές γλώσσες.	92
3.7. Γλωσσική οικολογία, γλωσσική αγορά και γλωσσική ηγεμονία.	95
3.8. Συμπεράσματα: γλωσσική κοινότητα τον 21ο αιώνα.	102

4. ΓΛΩΣΣΑ, ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΛΕΚΤΟΣ

Μαρίνα Τζακώστα

4.1. Εισαγωγή.	107
4.2. Κριτήρια κατανομής γλωσσικών ποικιλιών.	108
4.3. Γλώσσα, διάλεκτος, ιδίωμα, ποικιλία: οι διαφορετικοί ορισμοί ενός επικοινωνιακού εργαλείου.	109
4.3.1. Κριτήρια διάκρισης διαλέκτων, ιδιωμάτων και γλωσσών.	110
4.3.2. Ταξινόμηση διαλέκτων και ιδιωμάτων.	112

4.3.3. Ισόγλωσσοι	114
4.3.4. Γλωσσικοί άτλαντες	116
4.3.5. Η (κοινή) τύχη γλωσσών, διαλέκτων και ιδιωμάτων	117
4.4. Γλωσσικές ποικιλίες και πρότυπη γλώσσα	120
4.5. Οι γλωσσικές ποικιλίες ως ζωντανές γλώσσες	122
4.6. Γλωσσικές ποικιλίες και γλωσσική ιδεολογία	124
4.7. Οι γλωσσικές ποικιλίες στην εκπαίδευση: προτάσεις ενσωμάτωσης των διαλέκτων στη γλωσσική διδασκαλία	128
4.8. Συμπεράσματα	131

5. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΤΑΞΗ ΚΑΙ ΕΘΝΟΤΗΤΑ

Αγγελική Αλβανούδη

5.1. Εισαγωγή	133
5.2. Κοινωνική τάξη και γλωσσική ποικιλότητα	135
5.2.1. Κοινωνική τάξη: ορισμοί	135
5.2.2. Η έρευνα του Labov στη Νέα Υόρκη	137
5.2.3. Η έρευνα του Trudgill στο Νόριτς	141
5.2.4. Η διαπλοκή της κοινωνικής τάξης με την εθνότητα	143
5.2.5. Κριτική στις μελέτες του πρώτου κύματος	144
5.3. Κοινωνικά δίκτυα, κοινότητες πρακτικής και γλωσσική ποικιλότητα	145
5.3.1. Κοινωνικά δίκτυα και κοινότητες πρακτικής: ορισμοί	146
5.3.2. Η έρευνα της Milroy στο Μπέλφαστ	147
5.3.3. Η έρευνα της Eckert στο Ντιτρόιτ: οι Jocks και οι Burnouts	150
5.3.4. Κοινωνικά δίκτυα και εθνότητα	151
5.4. Κοινωνική τάξη, κοινωνικά δίκτυα και γλωσσική αλλαγή	152
5.5. Η περίπτωση της ελληνικής γλώσσας: ερευνητικά προβλήματα και προεκτάσεις	155
5.6. Συμπεράσματα	160

6. ΓΛΩΣΣΑ, ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ

Κώστας Κανάκης

6.1. Εισαγωγή	163
6.1.1. Από το φύλο ως φαινομενολογική «κοινωνική μεταβλητή» στην κοινωνιογλωσσολογική θεωρητικοποίησή του	164
6.1.2. Τι εστί φύλο, λοιπόν; Πολιτικές και ερευνητικές συνιστώσες	167
6.1.3. «Υστέρηση», «διαφορά» ή «κυριαρχία»;	168
6.1.4. Από το βιολογικό στο κοινωνικό φύλο	171
6.2. Το φύλο στο «τρίτο κύμα» έρευνας της γλωσσικής ποικιλότητας	173
6.2.1. Βασικές όψεις της έρευνας του φύλου	175
6.2.2. Μια σημείωση για το φύλο και τη μεταφερόμενη έμφυλη ταυτότητα	176
6.3. Γλώσσα και σεξισμός: η μελέτη της έμφυλης γλωσσικής ανισότητας	178
6.4. Το φύλο των ανδρών	185
6.5. Από τη μελέτη «γλώσσας και φύλου» στη μελέτη «γλώσσας, φύλου και σεξουαλικότητας»	188
6.6. Συμπεράσματα και προεκτάσεις	194

7. ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΑ

Ράνια Καραχάλιον

7.1. Εισαγωγή	198
7.2. Γλώσσα των νέων	201
7.3. Γλώσσα των νέων και γλωσσική αλλαγή	203
7.4. Γλώσσα των νέων και τυπικά χαρακτηριστικά	205
7.5. Γλώσσα των νέων και στάσεις	208
7.6. Γλώσσα των νέων & κοινωνιογλωσσολογική έρευνα	211
7.6.1. Η προσέγγιση της δομικής ποικιλότητας	213
7.6.2. Η προσέγγιση της υφολογικής πρακτικής	216
7.7. Νεανικές ταυτότητες και τοπικά συνομιλιακά πλαίσια	218
7.8. Νεανικές ταυτότητες και μέσα κοινωνικής δικτύωσης	224

7.9. Νεανικές ταυτότητες και μυθοπλαστική μαζική κουλτούρα . .	228
7.10. Συμπεράσματα και προεκτάσεις	230

8. ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Βίλλυ Τσάκωνα – Αργύρης Αρχάκης

8.1. Εισαγωγή	233
8.2. Από την ταυτότητα στις ταυτότητες	235
8.2.1. Η ταυτότητα ως ομοιότητα και ομογενοποίηση	235
8.2.2. Ουσιοκρατία και κοινωνική κατασκευή	236
8.2.3. Ταυτότητες και λόγοι, μικρο-επίπεδο και μακρο-επίπεδο	238
8.3. Ταυτότητες στο πλαίσιο της αφηγηματικής ανάλυσης	243
8.4. Ταυτότητες στο πλαίσιο της ανάλυσης του χιούμορ	250
8.5. Ταυτότητες στο πλαίσιο της υφολογικής ανάλυσης	256
8.6. Συνοπτική παρουσίαση των ελληνικών ερευνών για το θέμα . .	262
8.7. Συμπεράσματα	265

9. ΠΕΡΙΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΚΕΙΜΕΝΙΚΑ ΕΙΔΗ

Διονύσης Γούτσος

9.1. Εισαγωγή	267
9.2. Περιεχόμενο και παράμετροι επικοινωνιακής περίστασης	269
9.3. Λειτουργικές διακρίσεις	273
9.4. Εύρος χρήσης και νόρμα	276
9.5. Κειμενικά είδη και κειμενικοί τύποι	282
9.6. Γλωσσοκεντρικές προσεγγίσεις	290
9.7. Συμπεράσματα και προεκτάσεις	297

10. ΨΗΦΙΑΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Ειρήνη Θεοδωροπούλου

10.1. Εισαγωγή.	301
10.2. Λόγοι μελέτης της γλώσσας στην ψηφιακή επικοινωνία	306
10.3. Ιστορικό πλαίσιο έρευνας της ψηφιακής επικοινωνίας	307
10.4. Βασικές έννοιες του πεδίου.	308
10.4.1. Διαμεσολάβηση και διαμεσολαβοποίηση	309
10.4.2. Ψηφιακά είδη και αναδιαμεσολάβηση	311
10.4.3. Συσχετισμός γλωσσικών στοιχείων και γλωσσικών ποικιλιών	313
10.4.4. Ανασημειωτικοποίηση	314
10.5. Μεθοδολογικά ζητήματα.	315
10.5.1. Ψηφιακή εθνογραφία	317
10.5.2. Ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας.	319
10.5.3. Ανάλυση κοινωνικών δικτύων	320
10.6. Επίπεδα ανάλυσης της ψηφιακής επικοινωνίας	320
10.7. Συμπεράσματα και προεκτάσεις.	325

11. ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ

Μαριάνθη Γεωργαλίδου

11.1. Εισαγωγή.	329
11.2. Εθνογραφία της επικοινωνίας.	331
11.2.1. Πώς ξεκίνησαν όλα	331
11.2.2. Πού βρισκόμαστε σήμερα	337
11.3. Διεπιδραστική κοινωνιογλωσσολογία	339
11.3.1. Πώς ξεκίνησαν όλα	339
11.3.2. Πού βρισκόμαστε σήμερα	344
11.4. Ανάλυση Συνομιλίας.	347
11.4.1. Πώς ξεκίνησαν όλα	347
11.4.2. Πού βρισκόμαστε σήμερα: ΑΣ, δομική ανάλυση και κοινωνικά ζητήματα	351
11.5. Αντί συμπερασμάτων: συνθέσεις με βάση το κείμενο «Κοιτάω ακόμα νυφικά»	353

12. ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Σπυριδούλα Μπέλλα

12.1. Εισαγωγή.	362
12.2. Σχέση κοινωνίας και πολιτισμού.	363
12.3. Η έννοια του πολιτισμού στη διαπολιτισμική επικοινωνία . . .	365
12.4. Πρότυπα μελέτης των πολιτισμικών διαφορών.	369
12.4.1. Το πρότυπο των τεσσάρων διαστάσεων του Geert Hofstede	370
12.4.2. Το πρότυπο των πολιτισμικών τύπων του Richard Lewis	373
12.5. Διαπολιτισμική επικοινωνία και διαπολιτισμική παρεξήγηση . .	378
12.5.1. Γλωσσικές πράξεις	379
12.5.2. Αρχές της συνομιλίας και υπονοήματα	382
12.5.3. Γλωσσική ευγένεια και η έννοια του προσώπου.	386
12.6. Συμπεράσματα και προεκτάσεις.	393

13. ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΑΦΗ

Ασπασία Χατζηδάκη

13.1. Εισαγωγή.	396
13.2. Η πολυγλωσσία στον κόσμο	397
13.3. Η έκβαση της γλωσσικής επαφής	401
13.3.1. Γλωσσική μετατόπιση και γλωσσική διατήρηση	401
13.3.2. Πρακτικές για την επίτευξη της γλωσσικής διατήρησης	409
13.3.2.1. Η καλλιέργεια της μειονοτικής γλώσσας στο οικογενειακό περιβάλλον	409
13.3.2.2. Η καλλιέργεια των μειονοτικών γλωσσών σε κοινοτικά σχολεία	412
13.3.3. Γλωσσικός θάνατος	414
13.4. Γλώσσες που αναπτύσσονται σε συνθήκες γλωσσικής επαφής:	
γλώσσες διαμεσολάβησης, πίτζιν, κρεολές	415
13.4.1. Γλώσσες διαμεσολάβησης	415
13.4.2. Γλώσσες πίτζιν	418
13.4.3. Κρεολές γλώσσες.	420
13.5. Συμπεράσματα	425

14. ΕΝΑΛΛΑΓΗ ΓΛΩΣΣΩΝ

Σταυρούλα Τσιπλάκου

14.1. Εισαγωγή.	429
14.2. Βασικές έννοιες: δανεισμός, εναλλαγή και μείξη κωδίκων . . .	431
14.3. Διγλωσσία, κοινωνική διγλωσσία, κοινοτική διγλωσσία	435
14.4. Οι κοινωνιογλωσσικές διαστάσεις της εναλλαγής και μείξης κωδίκων	441
14.4.1. Εισαγωγικά.	441
14.4.2. Η εναλλαγή κωδίκων ως δείκτης περικειμενοποίησης	442
14.4.3. Από τις μακροκοινωνικές στις συνομιλιακές παραμέτρους	444
14.4.4. Το συνομιλιακό μοντέλο του Peter Auer.	450
14.5. Σύγχρονες εξελίξεις	453
14.5.1. Τι σημαίνει εναλλαγή γλωσσών σε περιβάλλοντα υπερποικιλότητας;	453
14.5.2. Διγλωσσικότητα: η νέα εναλλαγή κωδίκων;	455
14.6. Συμπεράσματα	457

15. ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗ ΓΛΩΣΣΑ

Έλενα Ιωαννίδου

15.1. Εισαγωγή.	462
15.2. Οι κλασικές ψυχομετρικές έρευνες για τις γλωσσικές στάσεις	464
15.2.1. Η τεχνική της εναρμονισμένης αμφίσεσης	464
15.2.2. Έμφαση σε συγκεκριμένες γλωσσικές μεταβλητές . . .	465
15.3. Ζητήματα ισχύος και αλληλεγγύης στις γλωσσικές στάσεις. .	469
15.3.1. Στάσεις που αφορούν τη γλωσσική ισχύ και εξουσία. .	470
15.3.2. Στάσεις που αφορούν τη συλλογική ταυτότητα και την αλληλεγγύη στην ομάδα	472
15.4. Κοινωνικές και παιδαγωγικές προεκτάσεις	475
15.5. Συμπεράσματα	480

16. ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Μάρω Κακριδή-Φερράρι

16.1. Εισαγωγή.	482
16.2. Ορισμός της γλωσσικής πολιτικής και του γλωσσικού σχεδιασμού.	485
16.3. Σκοπιμότητα γλωσσικής παρέμβασης έναντι ελεύθερης εξέλιξης της γλώσσας.	488
16.4. Περιπτώσεις εφαρμογής ή ανάγκης εφαρμογής γλωσσικής πολιτικής.	489
16.5. Ο γλωσσικός σχεδιασμός ως τομέας έρευνας.	494
16.6. Διαστάσεις της γλωσσικής πολιτικής και του γλωσσικού σχεδιασμού.	499
16.6.1. Ποιοι ασκούν γλωσσική πολιτική και σχεδιασμό (φορείς).	500
16.6.2. Σε ποιες γλωσσικές παραμέτρους και συμπεριφορές. .	504
16.6.3. Με ποιους στόχους.	512
16.6.4. Με ποιους αποδέκτες.	514
16.6.5. Με ποιους τρόπους και διαδικασίες.	516
16.6.6. Με τι αποτελέσματα.	517
16.7. Συμπεράσματα και προεκτάσεις.	521
<i>Βιογραφικά.</i>	527
<i>Γλωσσάρι.</i>	533
<i>Βιβλιογραφία.</i>	545
<i>Ενρετήριο.</i>	625